

ВИЩА ШКОЛА

НАУКОВО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ 2/2012

Засновник — Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Виходить 12 разів на рік. Видається з січня 2001 року

ЗМІСТ

ПРЕС-СЛУЖБА МОНМС УКРАЇНИ ІНФОРМУЄ	3
ОСВІТА І СУСПІЛЬСТВО	
Володимир Пономаренко. Проблеми підготовки наукових кадрів	7
Юрій Зінковський. Виховання і навчання. Протиріччя в єдності	20
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	
Олена Кофанова. Якісні та кількісні аспекти хімічної підготовки студентів-екологів у ВНЗ Канади та США	30
Ірина Зварич. Впровадження стандартів оцінювання педагогічної компетентності викладачів у вищих навчальних закладах США	42
ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ	
Олександр Величко, Анатолій Должанський, Оксана Бондаренко, Ілля Ломов, Олександр Ясев. Оцінка студентами застосовування “лідер-груп” у вищій школі	52
Ігор Галиця, Олена Розметова. Інноваційні технології активізації творчості	62
Кіра Стецюк. Поетапне формування екологічної культури майбутніх фахівців вищої аграрної школи	74
Тетяна Модестова. Самостійна робота як складова педагогічної підготовки студентів магістратури	80
ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА	
Лариса Родіонова. Концептуальні засади вивчення історії економіки та економічної думки	87
АНАЛІЗУЮТЬ НАУКОВЦІ	
Ганна Мірошниченко. Вплив видатних педагогічних персоналій на розвиток університетської освіти у другій половині XIX ст.	94
Анатолій Павко. Право як соціокультурний феномен	102
Ліна Пилип'юк. Законодавство про ліквідацію наслідків катастрофи на ЧАЕС: проблеми та тенденції розвитку	109

РЕЦЕНЗІЇ

Віктор Тарасевич. Фундаментальний підручник для майбутніх фінансистів..... 116
Світлана Грипич. Зміст, форми та методи навчання і виховання як об'єкт наукового дослідження 119

КОНФЕРЕНЦІЇ. НАРАДИ. СЕМІНАРИ

Катерина Астахова. Українсько-американські освітні контакти у новому форматі..... 125

Головний редактор — **Д.В. ТАБАЧНИК**,
міністр освіти і науки, молоді та спорту України

Редакційна колегія: К.М. Левківський — заступник головного редактора; В.П. Андрущенко; В.Д. Базилевич; В.І. Бондар; О.В. Глузман; П.І. Гнатенко; А.А. Гриценко; О.А. Грішнова; Л.В. Губерський; Р.О. Додонов; А.Т. Ковальчук; Т.О. Коломієць; А.Є. Конверський; В.П. Кравець; В.Г. Кремень; А.І. Кузьмінський; В.І. Кушерець; Ю.Г. Лисенко; В.В. Миронов; В.І. Міщенко; І.Ф. Надольний; М.П. Орзіх; П.С. Пацурківський; І.Ф. Прокопенко М.В. Попович; В.Я. Тацій; О.В. Тимошук; О.Л. Шевнюк; В.С. Щербина; С.І. Юрій

Над випуском працювали: В.І. Карасьов, В.П. Розумний, Л.В. Кирпич, Ю.М. Слущка — відповідальний секретар, Ю.М. Проценко, С.А. Торба, Л.С. Кулешова, О.С. Кузуб, І.А. Олійник, Л.І. Жиборовська

На першій сторінці обкладинки — учасники Міжнародного студентського конкурсу PR-проектів “Золотий компас”, організованого Харківським національним економічним університетом (фото надані прес-службою ХНЕУ)

Індекс журналу в каталозі передплатних видань України: 21876

Індекс журналу із щомісячним додатком з шести зразків нових видань: 89538

Журнал “Вища школа” внесено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з педагогіки (Постанова президії ВАК України від 22.12.2010 № 1-05/8) та філософії (Постанова президії ВАК України від 01.07.2010 № 1-05/5) на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Видання зареєстровано в Міністерстві юстиції України. Свідоцтво КВ № 12864-1748ПР від 27.06.2007. Усі права застережено. Передруки і переклади дозволяються лише за згодою автора та редакції. Редакція не обов'язково поділяє думку автора. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та іншої інформації несуть автори публікацій. Відповідальність за зміст рекламних оголошень несе рекламодавець.

Адреса редакції: 01034, м. Київ, вул. Стрілецька, 28.

Тел.: (044) 272-42-91; факс: (044) 234-23-36.

E-mail: journal@znannia.com.ua <http://www.znannia.com.ua>

Видавець — Видавництво “Знання”, 01034, м. Київ, вул. Стрілецька, 28
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3596 від 05.10.2009 р.

Підписано до друку 26.01.2012. Формат 70x108 1/16.
Папір офс. № 1. Друк офс. Гарнітура Academy.

Ум. друк. арк. 11,2. Обл.-вид. арк. 11,2. Наклад 700 примірників. Зам. № 12-77
Друк АТ “Віпол”, 01154, м. Київ, вул. Волинська, 60.

ЗМІСТ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ (на матеріалах фондів наукової бібліотеки РДГУ)

Реформи в сучасній освіті України ставлять перед наукою завдання осмислити реалії та перспективи вітчизняної педагогіки. Мистецтво виховання молодого покоління все більше стає актуальною проблемою сьогодення.

Як відомо, ще в Київській Русі слова “вихователь” і “виховання” мали таке саме значення, що й грецькі “педагог” і “педагогіка”. Окрім цього, в давньоруській книжності існував канонічний жанр учительської літератури (один із домінуючих), що охоплював тексти наставницького змісту. Отже, на Русі, як і в інших розвинутих країнах, століттями створювалася самобутня викладацька культура, що розвивала педагогічну свідомість слов'ян.

Сукупність знань і умінь у сфері навчання та виховання, ефективних способів передачі накопиченого досвіду й оптимальної підготовки підростаючого покоління до життя і діяльності — центральні питання дослідницької діяльності вітчизняної інтелігенції. Саме вони є головними у розвитку як світової, так і вітчизняної педагогіки.

На початку ХХІ ст., як і раніше, актуальні різні педагогічні проблеми, серед яких: формування гуманно і гармонійно розвиненої людини, вироблення ефективних прийомів адаптації до життєвих умов, підготовка школяра, студента, які прагнуть до нових знань. Головна особливість педагогічної діяльності полягає у специфіці її об'єкта. Адже об'єктом такого виду діяльності завжди є людина. Тому і професію педагога відносять до системи “людина — людина”.

Без сумніву, педагогічна діяльність залишатиметься надзвичайно важливою перш за все тоді, коли потрібно підготувати перехід людини від стану “незнання” до “знання”, від “нерозуміння” до “розуміння”, від “невміння” до “вміння”, від безпорадності до самостійності. Для професійного розв'язання таких педагогічних завдань необхідно спеціально готуватися, опановуючи особливості роботи в галузі освіти і виховання людини. Фаховий досвід і майстерність перебувають у процесі вирішення педагогічних завдань.

Для педагога-професіонала значущі такі питання: як провести проблемний урок, розробити нову або удосконалити відому освітню програму, поєднати групову, колективну та індивідуальну роботу учнів (студентів) на занятті, як забезпечити розвиток творчих здібностей, стимулювати інтерес до навчального предмета тощо. Усі ці аспекти вже давно є актуальними у фахових колах і одержали різні оцінки та характеристики. У результаті численних дискусій, що проводяться на сторінках різних наукових збірників педагогічного спрямування, обговорюються під час конференцій та круглих

столів, стають відомими нові погляди на систему освіти у світі та в Україні, методику організації навчального процесу тощо.

Сьогодні цілком закономірно постає потреба накопичення фахової літератури та періодичних видань у фондах університетських бібліотек. У межах Рівненського державного гуманітарного університету цей підхід тривалий час дає змогу і професорсько-викладацькому складу, і студентам продуктивно аналізувати окреслену проблематику педагогічно-психологічного спрямування. Відзначимо, що їх комплексна характеристика суттєво розширює знання як майбутніх, так і авторитетних у цій галузі фахівців.

Бібліографи РДГУ постійно стежать за появою вже відомих і нових досліджень із педагогіки. Їх високопрофесійна діяльність спрямовується на систематизацію наявних фондів, внесення до каталогів і забезпечення комфортної роботи з ними викладачів, аспірантів, магістрів і студентів університету.

Стосовно періодичних видань зазначимо, що в їх появі у стінах РДГУ постійно зацікавлений адміністративний корпус на чолі із ректором — професором Русланом Постоловським — та відповідні фахові кафедри. Відтак плідна робота професорсько-викладацького складу РДГУ, здобувачів різних наукових ступенів, які представляють різні регіони України, сприяла появі ще у 1996 р. збірника "Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти", який із 1999 р. згідно з постановою президії ВАК України визнано фаховим виданням із педагогіки.

Робота усієї редколегії видання у різний час консолідувала навколо такої складної і водночас цікавої справи відомих науковців, таких як І.Д. Бех, Б.Є. Будний, В.В. Вербець, С.Г. Карпенчук, Г.П. Коваль, М.В. Левківський, Н.В. Лисенко, С.А. Литвиненко, С.В. Лісова, І.В. Малафійк, Р.В. Павелків, Є.М. Павлютенков, С.С. Пальчевський, І.Д. Пасічник, М.В. Савчин, М.І. Сметанський, Г.В. Терещук, І.М. Хом'як, В.М. Ямницький та ін.

Поява збірника певною мірою полегшила і роботу бібліографів, які тепер рекомендують читачеві цей друкований продукт як такий, кожен випуск якого (а їх загальна кількість перевищує 40) відображає різноаспектну цікаву проблематику. Це неабиякий плюс, адже майбутній учитель, викладач чи науковець повинен стежити за сучасними розробками в галузі педагогіки, психології, які публікуються у таких виданнях.

Корисним збірник є і для здобувачів ступенів кандидата і доктора педагогічних наук, які можуть отримати з нього оригінальну інформацію з історії й теорії педагогіки, методики викладання відповідних дисциплін. Цей факт є важливим, адже ще чимало матеріалів з цього напрямку не можна знайти та цілісно осмислити в одному навчальному посібнику, монографії чи хрестоматії, а в збірнику вони знайшли своє належне місце, засвідчуючи уміння дослідників якісно проаналізувати проблемні питання. Такі фахові видання характеризуються і постійною новизною опублікованих статей.

Структура збірника є логічною і послідовною. Його тематика майже у кожному наступному числі має своє продовження, нагадує, певною мірою, колективну монографію, в якій автори намагаються подавати взаємообумовлюючу і взаємодоповнюючу інформацію. Читач має можливість про-

стежити ті думки авторів-науковців, до яких вони підходять поступово, виважено, добре зваживши усі факти і обставини появи того чи іншого явища в науці. Еволюція поглядів, широта світогляду, висвітлення ідей вченими доводять їх глибокі знання й уміння оперувати матеріалом, лако-нічно висловлюватися, чітко обґрунтовувати свою позицію.

Високий рівень має й понятійно-категоріальний апарат авторів, адже мова фахових статей передбачає наявність грамотної, професійно орієнтованої термінології. Ця вимога у збірнику чітко дотримується.

Тематика розділів охоплює такі питання:

- проблеми реформування середньої та вищої освіти в Україні (питання реалізації кредитно-модульної системи організації навчального процесу в університеті; модернізація освітнього процесу на основі концентрованого підходу; підготовка майбутніх вчителів до професійної орієнтації учнів у кредитно-модульній системі організації навчального процесу; структура та функції методико-математичної підготовки вчителів початкових класів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу; специфіка викладання навчальних дисциплін гуманітарного спрямування в умовах інтеграції освітніх систем вищої школи України у європейський простір; структура та зміст навчального процесу в початковій, середній та вищій школі Західної Європи; сучасні тенденції модернізації національних систем освіти: пошук і перспектива; зарубіжний досвід розробки стандартів професійної освіти; сучасні світові тенденції розвитку професійної освіти в умовах глобалізаційних процесів);

- методологічні засади впровадження інноваційних технологій у вищих навчальних закладах (використання можливостей новітніх інформаційних технологій навчання для підвищення рівня інформаційної культури майбутніх учителів іноземних мов; інноваційні технології фахової підготовки майбутніх учителів географії; технології проблемного навчання на уроках іноземної мови для студентів педагогічних ВНЗ; інтерактивні лекції у викладанні навчальних дисциплін; проектування технологій на уроках географії; використання комп'ютерних технологій у процесі навчання іноземної мови в дошкільному навчальному закладі; використання ресурсів і послуг мережі Інтернет при викладанні навчальних дисциплін; застосування інтерактивних технологій у процесі професійної підготовки вчителів початкових класів; інноваційна педагогічна діяльність як чинник розвитку освітніх систем);

- соціально-педагогічна діяльність як навчальний предмет (професійне становлення соціальних педагогів як інноваційна технологія реалізації навчального процесу; сімейна модель соціалізації особистості; розвиток соціальної і комунікативної активності учнів сільської школи; виховання духовної культури особистості студента засобами соціально-ціннісної діяльності; проблема економічної соціалізації особистості у процесі соціально-психологічної адаптації; архітектура самосвідомості в досвіді соціального простору підлітків; розвиток толерантних взаємовідносин підлітків в умовах соціального відчуження; вплив статевих відмінностей на розвиток соціального інтелекту дошкільників; соціально-психологічний тренінг як засіб розвитку самосвідомості; соціально-психологічні характеристики злочинної поведінки неповнолітніх);

- розвиток технічного мислення майбутніх учителів (використання новітніх інформаційних технологій; управління розумовою діяльністю школярів на уроках інформатики; шляхи вдосконалення графічної освіти студентів в умовах застосування інформаційних технологій; телебачення як чинник формування та деформування моральної свідомості студентів; підходи до реалізації політехнічного принципу при навчанні графічній грамоті учнів основної школи; особливості впливу комп'ютерних ігор на агресивну поведінку дітей у підлітковому віці);

- становлення навичок культури праці (формування трудової культури майбутніх інженерів засобами народознавства; формування у молодших школярів позитивного ставлення до праці; підготовленість майбутніх вчителів до профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах; сформованість знань з культури праці та гігієнічної культури в учнів основної школи; компоненти культури управлінської діяльності керівника сучасного дошкільного навчального закладу; формування психологічної культури майбутнього педагога; проблема підготовки вчителів праці);

- застосування новітніх технологій навчання (сучасні педагогічні технології у викладанні курсу “Основи екології” у вищому педагогічному навчальному закладі; психологічно-педагогічні аспекти формування екологічної свідомості учнів основної школи; парадигма вивчення природознавства студентами гуманітарних спеціальностей ВНЗ в умовах нового інформаційного простору; педагогічні умови формування у студентів системи понять еколого-економічного змісту; екологічна самосвідомість як основа особистісного становлення; співпраця дошкільного закладу та родини у вихованні екологічної культури дітей; модель процесу формування екологічної свідомості студентів педагогічних університетів);

- педагогічне мислення сучасного вчителя в контексті філософського світогляду А.С. Макаренка (ідеї розвитку педагогічної логіки А.С. Макаренка в умовах сучасних педагогічних інтерпретацій; проблема соціально-педагогічної технології у педагогічній спадщині А.С.Макаренка; ідеї синтетичної педагогіки в контексті ноосферної освіти; соціальний захист дітей та молоді в аспекті теоретико-методологічної спадщини А.С. Макаренка; формування досвіду емоційно-чуттєвого ставлення до світу);

- питання компетентнісного підходу до навчання у вищій школі (сутність професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів; формування гендерної компетенції студентів: когнітивний аспект; активізація професійної лінгвістичної компетенції студентів на матеріалі синтаксису; готовність майбутніх учителів до формування мовленнєвої компетенції учнів на уроках читання; формування навчально-пізнавальної компетенції студентів через розв'язання прикладних задач вищої математики);

- концептуальні засади полікультурного виховання (удосконалення мовлення як проблема формування культури спілкування студентів у ВНЗ; розвиток громадянської культури студентства);

- проблема сучасного виховання; формування національних цінностей в учнів у контексті сучасного педагогічного мислення; особливості формування громадянської свідомості старшокласників; шляхи оновлення змісту між-культурної комунікації студентів у педагогічній системі ВНЗ; культура

міжетнічних відносин старшокласників; культура сімейних відносин як педагогічна проблема;

- формування творчої особистості майбутнього педагога у процесі професійної підготовки (застосування знань фундаментальних наук при виписенні образотворчого мистецтва у вищих педагогічних закладах; народно-теля музики; формування інтересу до образотворчої діяльності; сутність і класифікація художньо-конструкторських знань та умінь старшокласників, які формуються у процесі трудового навчання; розвиток творчого мислення майбутніх вчителів початкової школи як передумова розвитку творчого потенціалу особистості; організаційні форми та методи художньо-конструкторської діяльності старшокласників);

- самостійна робота учнів і студентів як засіб активізації навчання (організація самостійної роботи учнів — важливий фактор інтенсифікації навчального процесу; особистісні умови професійного самовизначення; проблема самореалізації особистості як соціального явища в системі “суспільство — індивід”; структурно-змістові характеристики професійної самосвідомості тренера-викладача; особливості формування професійної самосвідомості; експериментальне вивчення особливостей самостійності школярів і студентів; професійне самовизначення старшокласників у сучасній соціально-економічній ситуації; теоретичні засади самостійної роботи як складової професійної підготовки вчителя; стан організації самовиховання учнів у сучасній сільській школі; психологічні особливості самостійної роботи в класі диригування; педагогічне керівництво розвитком учнівського і студентського самоврядування);

- проблеми психолого-педагогічної підготовки майбутніх вчителів (моральна свідомість і підсвідомість як відображення об’єктивної необхідності; психолого-педагогічна освіта як засіб гуманізації освітнього процесу в школі; суб’єктивна картина світу вихованців притулку для неповнолітніх; шляхи формування колективістської спрямованості особистості; концепти “чоловік”, “жінка” як проблема гендеру в національній свідомості; організація саморозвитку творчості майбутнього вчителя початкових класів; емоційні аспекти навчальної діяльності учнів; динаміка становлення моральної саморегуляції поведінки сучасних підлітків; мова як психологічний інструмент ділового спілкування викладача; психологічна сутність моральності як компонента духовності особистості; проблеми ефективності виховання життєвої перспективи в підлітків з девіантною поведінкою; особливості поведінки вчителів під час конфлікту; особливості впливу педагога на учня; до проблеми детермінації психологічної культури вчителя початкової школи; психолого-педагогічні особливості використання невербальних засобів спілкування у мовленнєвій діяльності вчителя; психофізіологія працездатності при фізичній і розумовій діяльності; виховний потенціал вчинку в духовно-моральному розвитку особистості; національна свідомість та шляхи її формування в підростаючого покоління).

Науковий інтерес викликає й інша проблематика рецензованого збірника, що широко представлена у кожному із його випусків.

Публікації у збірнику подано мовою оригіналу, вони мають чітке, логічно зумовлене смислове навантаження, потужну понятійно-категоріальну базу, додатково засвідчуючи високий рівень якості досліджень.

Фаховий збірник "Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти" є актуальним сучасним виданням, на основі якого удосконалюють свої знання студенти відповідних спеціальностей, мають змогу висвітлювати результати своїх досліджень здобувачі наукових ступенів та вчених звань, а також розширити свій кругозір педагоги і психологи. Це видання суттєво доповнює усі наявні фахові праці та ефективно замінює майбутні монографії, хрестоматії та нариси з української важливої психолого-педагогічної проблематики.

Наукова бібліотека РДГУ відзначає особливе зацікавлення своїх користувачів до збірника — з ним охоче працюють навіть студенти-заочники, які децю обмежені у часі на підготовку до складання чергових сесій. Такий друкований продукт допомагає вирішити чимало проблем, пов'язаних із видавничою діяльністю в Україні. На жаль, поки що вони залишаються актуальними, і подолання їх, як засвідчує досвід роботи нашої бібліотеки, частково можливе за рахунок плідної праці редколегії таких збірників та авторів, які публікуються у них.

Світлана Грипич, директор наукової бібліотеки
Рівненського державного гуманітарного університету, доцент